

Igen, igen szólék, jeles ész és az egyetembe minden vallásból nemzetből eredett jó főknek együtt kell tanárkodni. Brassai unitarius.

Ne hallgass, folytatá Kemény Zsigó, erdélyi urakra, azok Brassait nem szeretik, mert az Aristokratia ellen kelt ki.

Eötvös válaszolá: Én ki, egyszerű Írói állapotból levék Miniszterré, nem feledém-el az Írókat, ne félj.

Genie esmér Geniere, ejtém. Megjegyezni, hogy nem hizelegye jött-ki szóm.»

Gálos Rezső.

SZEMLE.

Hazai lapok Eötvösről.

Budapesti Szemle. 1913 májusi sz. Berzeviczy Albert (Br. Eötvös József mint kulturpolitikus) «szemlét tart E.-nek, a kulturpolitikusnak irányelvei, föladatai, elért eredményei és félbenmaradt tervei fölött.» E. tisztán látta és elfogulatlanul mérlegelte feladatait, teljesen ismerte azok minden nehézségét és akadályát. A szerző szerint Eötvöst «nagy részben kevésbbé közoktatási, mint inkább nemzetiségi és vallásügyek foglalkoztatták.» A cikk mindezekre kitér, nemcsak említve, hanem röviden jellemezve is a terveket. E megjegyzések közül különösen fontos az újabb művelődési politikánkat megvilágító néhány sor: az utóbbi évek népoktatási törvényei «mind egy-két okát szüntetik meg az állami iskolák szaporításának, mind szükségkép az állami iskola visszavonulását jelentik az eddigi, talán nem éppen káros verseny teréről.»

Izraelita Tanügyi Értesítő (XXXVIII. évf.). A 8. sz. az Orsz. Izr. Tanítóegyesület Eötvös-ünnepségét írja le; ez külön füzetben is megjelent. Egyénivé teszi e közleményeket is az a hálás érzés, mely a zsidóságnak E.-ről szóló megemlékezéseit állandóan jellemzi. *Málnai M.* cikkében (Br. E. J. és a tanítóság) azt állapítja meg, hogy teljesen E. szellemét követik, ha lelkök «minden erejével ragaszkodnak hagyományos zsidó iskoláikhoz», melyekben gyermekeiket «más vallásnak megbecsülésére és szeretetére is» nevelik.

Jövő Nemzedék. 4—5. sz. *Ember János* (Br. E. J. és kora) Eötvöst mint «összefoglaló nagy embert» nézi, mint «az élő s nem az élőködő liberalizmus» főpapját, aki a szabadság feltételét a népműveltségben látja, mert: «A nép szabaddá nem válhatik, míg lelki sötétség fogja körül.» A szerző így végzi: «Szabaddá vált-e a nép? S ha nem vált szabaddá? Akkor a lelki sötétség még el nem oszlott.»

Oszlassuk, pályatársak. Ekként állítunk igazi emlékjelet a nagy embernek.»

Magyar Középiskola. 6. sz. *Madarász F.* úgy látja, hogy ma «E. nemes alakját és példáját felidézve nemcsak igazi fejlődésről nem szólhatunk, hanem inkább visszaesésünk megdöbbentő jelenségeit kell felpanaszolniunk.» «A ma sokat emlegetett nemzetnevelést, elméleti fejtegetéseknél sokkal jobban tisztázza E. példája.» — Így valljuk mi is, de éppen azért nem tudjuk látni, amit a szerző mutat: «Az a kívánsága, hogy eszméinek győzedelme legyen az emlékjele, fényesen beteljesült.» Sajnos, ez tökéletes csalódás.

Nemzeti Kultura. 9. sz. *Osipa E.*-cikk, különböző részletekről. *Horváth D.* Eötvös eszméit állítja össze, a népművelés, «a kultura demokratizálása» gondolatát emelve ki.

Népnevelő (XIX. évf., szerk. *Ember Károly*). A 36. sz. csak Eötvössel foglalkozik. *Ember K.* (Eötvös és népoktatásunk) szerint E. eszméjétől messze tévedtek «a hitvallásos iskolákat folyton döngető kulturpolitikuskok»; *Wohlmuth E. E. J.* pedagógiai értékét abban állapítja meg, hogy a «szeretet és a munka apostola volt» s «hogy eszméi ma sem valósultak meg, arról feleljenek az örökébe lépett, de nyomdokait kínos gondossággal kikerülő, törpe vagy rosszakaratú utódok.» *Győrffy J.* általánosságban ír E.-ről; *Bodnár G.* e «keresztény és magyar filozóf» csekély hatásáról szól; *Bertalan V. E.* gondolataiból idéz.

Néptanítók Lapja. 28. sz. az Eötvös-alap és a Tanítóegyesületek Szövetsége közös Eötvös-ünnepéről közli *Bárczy István* megnyitó szavait: «E. nagy szelleme megteremtette a magyar iskolát; az ebből kisarjadzó jólétet és boldogságot a magyar tanító buzgóságának és lelkesedésének kell megteremtenie.» *Neményi Imre* ünnepi beszéde vallomás arról, hogy évtizedek óta hivatását és életcélját látja E. szellemi végrendeletének a tanítóképzés terén való végrehajtásában. Ma — úgymond — általános meggyőződés, hogy a népek versenyében a műveltség adja a sikert, de E. nagyságának bizonyysága, hogy őt már akkor ez a jövőbe látás irányította. Hangoztatja, hogy E. ugyan magasan áll a közbecsülésben, de «nem elég magasan. Az ő szeretett iskolamestereire vár ama szép és magasztos feladat megoldása, hogy az E. név ép oly otthonos legyen a szegény napszámos egyszerű kunyhójában, mint a felsőbb tízezrek palotáiban.» — A 36. sz. bő anyagot nyújt E.-ről: ismerteti miniszteri tevékenységének nehézségeit, az 1868. XXXVIII. t.-c. tárgyalását, a Néptanítók Lapja megteremtését (becses eredeti okiratokkal), közli a N. L. első számába írt szózatát a tanítókhöz, a tankerületi iskolatanácsról szóló törvény-részletet s E. regényeiből vett nevelési gondolatokat. *Bihari*

K. (Az Uralkodó Eszmék írója a miniszteri székből) E. eszméinek és gyakorlati tevékenységének egybehangzását mutatja ki. A vezércikkben Imre S. (Eötvös nyomain) E. műveinek olvasását sürgeti s ennek várható hatásáról szól. A minta-tanítás «A megfagyott gyermek» tárgyalása.

Polgáriskolai Közlöny. 11. sz. Imre S. (Br. E. J. művelődési politikája) E. gondolkodásának teljesen egységes voltára utalva, kimutatja, hogy ebben központi gondolat: a haladás; ennek útja: a művelődés; a művelés szelleme: a fejlődés szabadsága. Eötvös művelődési politikájának alapvető kérdése: kinek a feladata a nevelés; három legfőbb tétele pedig: ez: a nevelés jóságának az illető közönség érdeklődése a feltétele; a nevelés csak annyira éri el célját, amennyire az élet viszonyainak megfelel; a szellemi művelődés érdekei olyan egészet alkotnak, melynek egyes részei egymást feltételezik.

Szabadgondolat. III. évf., 10. sz. Zsigány Z. (A magyar népkultúra tragikumja) szerint E. népoktatási törvénye messze meghaladta születése korát; az iskola-állítás jogának ismeretes meghatározása, az iskolatartásnak a községekre rótt kötelezettsége miatt azt idézte elő, hogy «megfeneklett a népkultúra hajója» s «ma már a magyar állam tartja fenn a felekezeti iskolák legnagyobb részét.»
